

nega zbora Požunskega, kjer je s svojo žensko lepoto in možko dostojnostjo tako ganila zbrane stanovce ogrske, da so sklicali narod pod orožje ter so jej z veliko vojsko na pomoč pritekli. Avstrija je bila rešena; samo jeden del Šlezije je morala cesarica Prusiji odstopiti. Tu se je pokazalo očitno, kaj premore Avstrija z zedinjenimi močmi vseh svojih narodov, ki so ravno v tej vojski kakor jeden mož krepko stali svojim vkupnim sovražnikom nasproti.

Kratki čas miru, ki je zdaj nastopil, porabila je plemenita vladarica v izboljšanje državne uprave. Pospeševala je kmetijstvo, obrt in kupčijo. Za bolnike je ustanovila bolnice, za uboge, zapuščene otroke sirotišnice. Izboljšala je postavodajstvo, omejila tlako in olajšala podložnost kmetskega stanju. Posebne važnosti so pa njene preuredbe v šolstvu. Pomnožila je ljudske šole, dala je šolske knjige pisati, ki so se potem mej ubožno šolsko mladino brezplačno delile. Ona je prva obznanila s svojega prestola, da je temelj vsemu nadaljnemu izobraženju in razvijanju narodov gojitev materinskega jezika.

Marija Terezija je bila, katera je prva ustanovila v naši deželi posebno slovensko šolo na državne troške; ta začetna šola je bila namenjena onim otrokom, kateri se niso bili doma naučili nemščine in so se zato imeli tukaj pripravljati za vstop v nemško, tako imenovano normalno šolo. Ako vse to prevdarimo, bila je Marija Terezija prava mati svojim narodom.

Ta plemenita vladarica je bila vedno čvrstega zdravja. Dne 20. novembra 1780. leta dobila je neko prsno bolezen, vsled katere je tudi umrla v 64. letu svoje dobe in v 41. letu svojega slavnega vladarstva. Njen spomin čišla vsak pravi in domoljubni Avstrijanec.

Iz ruske zgodovine.

(V 1093. léto.)

(Po Nestoru.)

Vladímer po rodítelja svojega Vsévlada smrti začne razmišljati, rekóč: „ako sédem na stoli oca svojega, to imam ràt (vojno) vzeti sè Svetopolkom, ker je stol pred otcem bil njegov.“ Razmisliši pošlje po Svetopolka v Túrov, a sam ide v Črnígov, a Rastíslav v Prejéslavelj. Kadar je minóla vélika nedelja in prešel béli teden, v bélo nedéljo, méseca apríla v 24. dan, Svetopolk pride v Kíjev. Izidó mu napróti Kijáne s poklonom ter ga vzprimó z radostjo. On séde na stoli oca svojega in strijca svojega. Tedàj so Plavecí šli na rusko zemljo, ter slišavši, da je umrl Vsévlad, poslali slè k Svetopolku o míru. A Svetopolk, ne posvétovavši se z družíno otčevo in strijca svojega, stvorí svèt s prišedšimi ž njim ter zgrabi slè in jih vsadí v ízbico. A Plavecí, to slišavši, jemó vojevati. Prišli so Plavecí mnozi in obstopili Tórski Grad. Zdaj Svetopolk izpustí slè Plavške, hotèč míra; a nijso hoteli Plavecí míra, in razsúli so se po zemlji vojújóč. Svetopolk začne zbirati vojníke, hotèč ná-nje. Rekó mu možjé zmiselni: „ne izkušaj se prótivo njim; imaš malo vojníkov!“ On jim reče: „imam družíne svoje pet stó mož, kateri mogó prótivo njim stati.“ A načéli so drugi nezmiselni govoriti: „pojdi, knez!“

A zmiselni so dejáli: „ako bi si jih pristróžil osem tisíc, nij ti preveč; naša zemlja je oubóžala od ráti; nego pošlji se k bratu svojemu Vladímeru, da bi ti pomógel!“ Svetopolk, poslušavši jih pošlje k Vladímeru, da bi pomogel njemu. Vladímer zbere vojnúke svoje in pošlje po Rastíslava, brata svojega, v Prejéslavelj, veléč mu, pomagati Svetopolku. Kadar je Vladímer prišel v Kijev, sešla sta se pri svetem Mihaélu ter vzela mej sobój rázpre, pogódila se in celovála (poljubíla) križ mej sobój. Plavci so vojeváli po zemlji, a njima so rekli možjé zmíselni: „po káj imata rázpre mej sobój, a pogani gubé zemljo rusko? Poznéje se pogodíta, a zdaj pojdiva prótivo poganom ali z mirom ali z rátko!“ Vladímer je hotel míra, a Svetopolk je hotel ráti. Otídó Svetopolk in Vladímer in Rastíslav k Trepolju ter pridó k Stugni réki. Svétopolk in Vladímer in Rastíslav skličó družíno svojo na svét, hotéč postopiti érez réko. Začeli so premísljati. Reče Vladímer: „tukaj stojéč v grozi tej stvorímo érez réko mir ž njimi.“ Pristáli so na ta svét možjé zmíselni, Janj in drugi; a Kijáne svéta nijso hoteli, nego so dejáli: „hočemo se bití. Postopímo na óno stran réke!“ Vzljubíli so ta svét in prestopíli Stugno réko; a bila je povódenj velíka tedáj.

Svetopolk in Vladímer in Rastíslav se vzdígnejo, izpolčívši *) družíno svojo: na desnej stráni je šel Svetopolk, na levej Vladímer, a v srédi je bil Rastíslav. Mimo Trepolja pošedši dospéjo dveh okópov, ondukaj bivših. Evo, Plavci hité prótivo njim in stréleci pred njimi. Naši se ustavijo mej okópoma ter zasadá v zémľjo stége (zastave) svoje in stréleci začnó iti iz okópov. A Plavci, prišedši k temu okópu, tudi postavijo stége svoje ter nalogó najprvo na Svetopolka in zlomijo polk njega. Svetopolk je vender stal krepko, a pobégnili so ljudjé, ne strpévši ratnega protivljénja, ter napósled je pobégnil tudi Svetopolk. Potem so nastopíli na Vladímera, in bila je brán ljuta. Pobegne tudi Vladímer z Rastíslavom. Kadar so pribežali k réki Stugni, vbréde Vladímer z Rastíslavom. A Rastíslav se začne topíti pred očíma Vladímervima. Ta je hotel oprijéti brata svojega, in tóličko da nij sam utonil. Takó je skončál Rastíslav, sin Vsévladov; a Vladímer prebrede réko z málo družíno, kajti mnozi od njega polka in boljari njega so bili tu padli. Prišedši na óno stran Dnépra plakal se je po bratu svojem in po družíni svojej, ter je hítel v Črnígov, žalosten zeló. A Svetopolk je pribéžal v Trepolj in se tu zaprl ter prebíl do večera, a po nóči je prišel v Kijev. Plavci, vídevši, da so odoléli (zmogli), razsúli so se po zemlji vojújóč, a druzi so se povrnili k Tórškemu Gradu. Ta zloba se je prikljúčila na dán vznésénja (nebohoda) Gospoda našega Jezu Krista méseca maja v 26. dan. Rastíslava so poiskali ter našli v réki. Vzéli so ga in prinesli v Kijev; a plakala se je po njem mati njega ter vsi ljudjé so ga žalovali po velícem zaradi njega mladósti. Zbrali so se vladíke in svečeníki in érnorízci ter pésni obíčne odpévši polóžili ga v cérkvi svete Sofije k njega otcu.

Plavci so obsédali Tórški Grad, a Tórki so se jim protivíli in krepko boríli se iz grada ter ubijáli mnoge od sovražnikov. A Plavci so začéli nalogati in jemati vodo, da so ljudjé v grádu iznemágali od vodne žeje in od gládi. Poslali so k Svetopolku, rekóč: „ako ne pošlješ brašna, vdati se imamo.“

*) V red postavíviši.

Svetopolk jim pošlje; a nij lahko bilo vkrasti se v grad od množstva ratnih vójev. Stali so Plavci okolo grada tednov devet in razdélili se na dvoje: eni so stali pred gradom, ràt boréči, a druzi so šli v Kijev ter se razpústili na plén mej Kijev in Víšegrad.

A Svetopolk izide na Želánjo ter pohité proti sebi tukaj obóji, ruska zemlja in Plavci. Sestópijo se in ukrepí se boj. Pobégnili so zopet naši pred pogani ter pádali ranjeni pred vrági našimi. Mnogi so pogínili in bilo je mrtvih več nego li pri Trepolji. Svetopolk pride v Kijev samotrétni, a Plavci se povrnó k Tórškemu Gradu. To zlo je bilo méseca julija v 23. dan. A drugó jutro potem, na dan pred praznikom svetih mučenikov Bórisa in Gléba, bil je pláč velik v gradu, a ne radost, za grehe naše velške, za mnôženje brezzakonja našega. Evo, Bog je ná-nas pogane pustil, ne kakor milujóč jih, nego nas pokorèč, da bi se vztégnili od zlih dél. S tem nas kazní, ker to je njega pálica, da bi se povrnili od zlega póti svojega. Zató nam v praznike daje nesreče, kakor je bil stvóril v to léto prvo zlo na vznesénje Gospódnje pri Trepolji, a drugo v praznik svetega Bórisa in Gléba, ki je nov praznik ruske zemlje. Kdé je bila do zdaj mej nami ponižnost? A vse polno je zdaj solz! Kdé je bilo mej nami vzdihovánje? A zdaj se je pláč po vseh ulicah razprostránil za ubíte ljudí, katere so porázili brezzakóniki!

Plavci so vojeváli mnogo in povrnili se k Tórškemu, kdér so ljudjé uže bili iznemogli od gládi in zatorej se potem vdali sovražnikom. Plavci vzemó grad in ga zapálijo z ognjem, a ljudí razdelé ter odvedó v šatóre k soródnikom svojim. Krščanski rod je mnogo trpel: v tugi in múčeni so skrepenéli od zíme, ter v lakoti, žeji in bédí so jim lica bila opustéla in telesa počrnéla, kadar se po neznanih krajih z izpáljenim jezikom nagi hodili in bosí, noge zbódene imejóč od trnija. Sè solzami so odgovárjali drug druzemu, rekóč: „jaz sem bil tega grada,“ in drugi: „jaz te vasí.“ Takó so se povpraševáli sè solzami in rod svoj pripovedováli ter vzdíhali, očí vodèč na nébo k Víšnjemu, vedóčemu vse tájnosti.

V to léto se je tudi prestavil Rastíslav, sin Mèstíslavelj, vnuk Izésíslavelj, méseca oktobra v prvi dan; a pogreben je bil novembra v 16. dan v cérkvi svete Bogorodíce Desetínske.

Nepremiselno drevó.

(Basen.)

Mlad oreh je stal mej drevjem na vrtu. Vidèč, da drugo drevje in grmovje uže polagoma zelení, milo vzpomlad pozdravljáje, prične tudi on hitréje brstíti. Rumena béka pri potoku ga posvarí od pogíbéli, katera mu še zdaj pretí od slane; kajti, okolo in okolo se s hribov še huda zima v snežénem plašči ozíra v prijazno dolino. Oreh ne posluša modrih beséd, nego v solnènih toplih žarkih jame lístati.

Solnce zajde a mrzli séver začne zopet búhati v zeleno dolino ter osmodí nepremiselno drevó.

Drugo jutro oreh žalosten povési mladíke in potem usáhne.